

УДК 34:60

СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ БІОТЕХНОЛОГІЙ

**О.Ю. ПІДДУБНИЙ, кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України**

Стаття містить аналіз складових механізму реалізації правовідносин у сфері біотехнологій, у загальних рисах окреслює особливості кожного з таких елементів як трансфер біотехнологій, інноваційна діяльність, оцінка ризику, забезпечення біологічної безпеки.

Біологічні технології, сфера біотехнологій, трансфер біотехнологій, оцінка ризику.

У даному дослідженні хотілося б звернути увагу на загальну проблему механізму реалізації правовідносин, а особливо – на її бачення в розрізі екологічного права та ще більш вузько – сфери правового регулювання біологічних технологій, визначити елементи механізму реалізації як охоронних правовідносин, чому приділялась увага окремих дослідників, так і стимулюючих, про що йшлося значно рідше. А між тим, визначальними у механізмі реалізації правових норм, на нашу думку, є саме останні.

Передумови дослідження суспільних відносин у сфері біотехнологій з позицій права знаходимо у працях відомих вчених у галузі екологічного, природоресурсного, аграрного права. Зокрема дослідження В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, С.Б. Гавриша, В.М. Єрмоленка, А.П. Гетьмана, І.І. Каракаша, О.С. Колбасова, В.В. Костицького, М.В. Краснової, О.І. Крассова, Н.Р. Малишевої, М.І. Малишка, В.Л. Мунтяна, В.І. Семчика, Н.І. Тітової, В.Ю. Уркевича, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги дають нам уявлення про загальні засади правового регулювання природокористування, раціонального використання природних ресурсів, їх збереження і відтворення, застосування технологічних інновацій у сільськогосподарській сфері.

Різні аспекти біотехнологій, біотехнологічної діяльності, біобезпеки, біоетики, генної інженерії, клонування досліджували в свої працях фахівці з права, теорії управління: Н. Білан, Л. Бондар Г. Бистров, О. Грибко, В. Завгородня, А. Йойриш, О. Красовський, Т. Короткий, В. Курзова, В. Лозо, М. Медведєва, Н. Мельничук, Ю. Разметаєва, Р. Стефанчук, В. Третьякова, Ю. Храмова, Г. Чеботарьова, К. Шахбазян та деякі інші.

Проблематика даного дослідження порівняно з іншими подібними полягає в тому, що поряд із загальновживаним і всім зрозумілим поняттям

права, як сукупності загальнообов'язкових норм, встановлених або санкціонованих державою, щодо механізму приведення цих норм в дію такої визначеності немає. Домінуюча думка про те, що в основі забезпечення реалізації правових норм лежить державний примус не пояснює механізму його дії, адже примус застосовується не в кожному разі використання правових норм. Якщо б кожний акт правозастосування, а їх мільйони в щоденному житті, супроводжувався примусом, це була б просто абсурдна ситуація. Отже, примус застосовується лише в окремих випадках. Що ж тоді є запорукою реалізації правових норм у більшості фактів правозастосування, що разом зі згаданим примусом в цілому являють собою механізм реалізації правових норм? Це певні комплекси норм, певні передумови, описані у праві, певні рамки, що спрямовують рух фактичних відносин у заданому напрямі, і дослідження, яких у застосуванні до сфери біотехнологій є проблематикою даної роботи.

Метою статті є визначення того, що автор розуміє під механізмом реалізації правовідносин, теоретичне поняття якого сформовано в загальній теорії держави і права у його застосуванні до реалізації правовідносин у сфері біотехнологій. Визначення і опис особливостей цих структурних складових у їх сукупності із застосуванням методу синтезу дасть змогу у наступних дослідженнях, за допомогою методу аналізу, більш детально розглянути кожний складовий елемент та визначити напрями впровадження цих теоретичних елементів у чинне законодавство.

У зв'язку з поняттям механізму вживаються також поняття правових форм, у вигляді інститутів, правових режимів чи комплексів, пов'язаних правових утворень та режимів, що являють собою юридично дієві форми розв'язання життєвих проблем. З поняттям форм також пов'язується питання визначення належності природних ресурсів, способів їх використання, відтворення, охорони довкілля, здійснюваної з урахуванням конкретних правовідносин. В якості прикладу нових правових форм та порядку їх застосування в сфері екології наводяться екологічний аудит, екологічний контроль, екологічна експертиза, екологічне страхування, екологічне ліцензування, проте відмічається, що не досліджувався еколого-правовий механізм реалізації цих форм і не здійснювалась їх наукова класифікація [9, с. 75].

Стосовно живих організмів реєстрація вимагається при першому випуску в навколишнє середовище; при відсутності інтродукції в навколишнє середовище, але при передбачуваному промисловому використанні; при імпорті генно-модифікованого організму незалежно від подальших контактів із навколишнім середовищем [13, с. 69].

Правовою гарантією споживачів є маркування продуктів харчування та інших продуктів, виготовлених з ГМ-сировини, яке саме по собі є лише засобом інформування, свого роду юридичним фактом у сфері інформаційних екологічних правовідносин, аніж гарантією, власне,

безпеки продукту. Це також відмічається у Російській правовій доктрині як наявність *повноцінно інформованого вибору* [13, с. 72].

Наступним елементом можна вважати презумпцію вини виробника, навіть у разі неможливості передбачити негативні наслідки за умови існуючого рівня розвитку науки і техніки [13, с. 72].

Окремим правовим засобом слід назвати відсутність позовної давності на вимоги щодо шкоди здоров'ю, спричиненої вживанням ГМ-харчових продуктів. Отже, існує теоретична можливість позовів і через 50–100 років [13, с. 72], яка, втім, уявляється досить гіпотетичною, хоча потенційна шкода в наступних поколіннях має певні прецеденти, згадаймо, наприклад, талідоміду.

Значно більш ефективним засобом видається введення екологічного страхування діяльності у сфері біотехнологій у розмірі 1–3 відсотків від прибутку, отриманого внаслідок використання продуктів біотехнологій. У літературі існують певні аналогічні пропозиції, щодо, наприклад, страхового платежу при ліквідації компанії для покриття відповідних витрат при виявленні в майбутньому постраждалих [13, с. 72], проте, оскільки ліквідація часто відбувається, м'яко кажучи, не на піку діяльності компанії, то отримання в цей час певних платежів видається мало реальним. Проте принципом екологічного страхування, що пропонується, повинна бути субсидіарність страхового відшкодування, а в жодному разі не звільнення оператора біотехнологічної діяльності від відповідальності за спричинену шкоду.

Значною проблемою, характерною в цілому для екологічної відповідальності, є сучасна структура світового виробництва, в якій транснаціональні корпорації володіють не меншими, а часто набагато більшими ресурсами, ніж уряди держав. Характерною в цьому зв'язку стала інформація про перевищення коштів на рахунках компанії Apple над коштами, що знаходяться на бюджетних рахунках США наприкінці липня 2011 р., що обговорювалась у зв'язку з можливим дефолтом США. Це зайвий раз свідчить про можливості транснаціональних компаній, і якщо в розвинених країнах вони можуть дотримуватись екологічних стандартів і вимог, то в країнах третього світу можуть закривати на них очі, при мовчазній згоді слабких і корумпованих урядів. Базовим міжнародним документом, на який слід орієнтуватись при побудові моделі відповідальності транснаціональних корпорацій є Норми щодо зобов'язань ТНК та інших підприємств у сфері прав людини, прийняті Комісією з прав людини ООН 26 серпня 2003 року. Відповідно до цього документа ТНК та інші підприємства несуть відповідальність за вплив усіх видів своєї діяльності на довкілля і зобов'язані щорічно здійснювати оцінку впливу своєї діяльності на довкілля і здоров'я людини, виходячи з принципу превентивності та принципу обережності, та не повинні використовувати факт відсутності абсолютно достовірної наукової інформації як привід для затримки впровадження засобів, спрямованих на припинення негативного впливу [2, с. 18].

Окремим елементом у механізмі правового регулювання в сфері біотехнологій є цивільна, адміністративна і кримінальна відповідальність за неправильне поводження з продуктами біотехнології. Найбільш радикальним видом є відповідальність за масштабні екологічні злочини, які посягають на екологічну безпеку людства та спричиняють серйозну, довготривалу та значну шкоду довкіллю, а саме рослинному і тваринному світу, насамперед, та додатково як наслідок – здоров'ю й життю людей [6, с. 8].

Існує розуміння відповідальності суб'єктів використання біотехнологій як абсолютної відповідальності за діяльність, яка спричиняє шкоду довкіллю чи людині [7, с. 29].

Об'єктами посягання в такому разі мають бути санітарно-епідеміологічне благополуччя населення, спричинення шкоди навколишньому природному середовищу.

У якості переліку необхідних дій О.В. Грибко пропонує перелік, що включає створення мережі спеціальних лабораторій з біоконтролю за обігом ГМО; уніфікація технічного забезпечення устаткуванням таких лабораторій; створення системи біологічного, екологічного та генетичного контролю і моніторингу, незалежної від виробника на всіх стадіях виробництва та реалізації продуктів харчування та кормів, що містять ГМО, та низку інших заходів [1, с. 275].

Важливим елементом механізму є обов'язок природокористувачів доказувати екологічну правомірність своєї господарської діяльності. Наприклад, право на виробництво продукту харчової біотехнології повинно бути обумовлено відповідною ліцензією, яка видається при наявності екологічного сертифікату на дану технологію, що підтверджує відповідність цієї технології заданим екологічним вимогам [3, с. 158].

Принциповим також для реалізації правовідносин у сфері біотехнологій є правове регулювання трансферу вже існуючих біологічних технологій та інноваційної діяльності, адже без нього, виключно загороджувальне «безпекове» регулювання, як ми вже неодноразово зазначали, «кульгає на одну ногу».

Уявляється, що правовідносини, які складаються щодо наукових досліджень та їх впровадження у галузі біотехнологій, мають певні особливості, що відрізняють їх від більшості наукової і науково-інноваційної діяльності. Таке твердження базується на потенційній небезпечності подібних досліджень, що зумовлює їх особливий правовий режим. Початок і складання передумов таких відносин відбувається з 80-х років минулого століття і не було помітним через ейфорію, викликану розвитком інформаційних технологій, потенціал вибухового зростання яких нині вичерпується, являючи собою передумови, діалектично перероджуючись в кінетичну енергію нового етапу технологічного розвитку, предметом якого є біологічна інженерія, біологічна промисловість, навіть біологічна інформатика та електроніка.

За минулі десятиліття багато країн, що розвиваються, усвідомили, що передача технологій з інших країн практично не впливала на створення в них основи розвитку так званої наукомісткої промисловості, якщо така передача не супроводжувалася формуванням певного механізму, який давав би змогу місцевим дослідникам, інженерам, підприємцям та іншим новаторам використовувати отриману технологію як трамплін до створення нових знань. Виявилось, що для країн, які розвиваються далеко недостатньо запросити іноземний високотехнологічний бізнес, щоб він зробив інвестиції і почав виробництво. Ефект виключно від передачі технології зазвичай буває невеликим. Вигода від передачі біотехнологій не настає автоматично, а проявляється лише тоді, коли цей процес стає безперервним і до нього залучається місцева промисловість.

Виходом, на думку дослідників, вочевидь є передача технологій від приватних університетів і державних дослідницьких установ у приватний сектор у формі інтелектуальної власності. У багатьох країнах, саме в дослідницьких закладах державного сектора та академіях створюються первинні джерела знань [11, с. 368].

Отже, при запровадженні правового регулювання трансферу біотехнологій як елементу реалізації механізму правовідносин у сфері біотехнологій в Україні має бути розуміння, що на даний момент вже існує значне відставання нашої країни від світових лідерів у галузі біотехнологій, подолання якого самостійними зусиллями неможливе, проте розгалужена мережа науково-дослідних та науково-виробничих закладів, разом з інтелектуальним потенціалом, може бути внеском у різного роду проекти зі спільної діяльності у сфері біотехнологій, що починається з трансферу біотехнологій та логічно продовжується у розвитку таких технологій вже вітчизняної розробки, за аналогією з ядерними, ракетними та космічними технологіями, запозиченими країнами третього світу у розвинених держав та успішно продовженими на власних теренах.

Інноваційна діяльність є важливою складовою життєвого циклу будь-якої наукової розробки, адже навіть те, що прийнято вважати «фундаментальною наукою», через деякий, інколи досить невеликий час, знаходить своє впровадження спочатку в передових галузях промисловості, на кшталт ракетно-космічного комплексу, а згодом і при випуску товарів широкого вжитку.

Законодавче врегулювання інноваційної діяльності у сфері біотехнологій, на нашу думку, є таким елементом механізму реалізації правовідносин у сфері біотехнологій, без якого взагалі не можна говорити про повноцінний механізм, а лише про низку загороджувальних заходів, які обстоюють апологети біобезпекового правового регулювання, і з якими при всій повазі, однозначно погодитись не можна.

Важливість інноваційної діяльності, на думку В.І. Семчика, полягає в тому, що об'єкт інноваційної діяльності значно ширший за об'єкти

наукової і науково-технічної діяльності, оскільки об'єктами першої є ідеї, нові знання, науково-технічні розробки і досягнення, впровадження їх у практику та використання на конкурентних і комерційних засадах, а наукова і науково-технічна діяльність – це творча інтелектуальна діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій на етапах наукових досліджень і доведення наукових та науково-технічних знань до стадії практичного їх використання [11, с. 14].

Це повинна бути єдина обґрунтована, прогнозована і зважена державна програма з питань біоенергетики, сільського господарства і продовольства на довгострокову перспективу [11, с. 32].

Коли йдеться про інновації у сфері біотехнологій, слід розуміти, що метою впровадження цих розробок є підвищення рівня задоволення потреб людини і суспільства, досить різноманітних – від підвищення якості і тривалості життя, ефективності вирішення продовольчої проблеми, до здійснення комплексного оздоровлюючого впливу на навколишнє природне середовище.

Сама по собі діяльність у сфері біотехнологій на даний момент є інноваційною діяльністю, отже все, що стосується регулювання інноваційної діяльності у сфері біотехнологій, певною мірою стосується біотехнологій в цілому. Підтвердженням цьому є те живильне середовище, яке наприкінці 80-х років минулого століття було створене в США, де біотехнологічна промисловість розвивалась за приблизно тими ж «гаражними» схемами, як і загальновідома історія комп'ютерної техніки, засновники найбільших компаній якої починали з невеличкої майстерні. Законодавство у сфері біотехнологій було зорієнтоване таким чином, що фінансова допомога здійснювалась так званим «стартапам» – невеличким творчим колективам, як правило, об'єднаним навколо талановитого вченого, метою яких була розробка придатного до комерціалізації продукту або методу. Причому не завжди ставилось завдання розробки конкретних сортів генетично-модифікованої продукції. Наприклад, метою стартапу був окремий метод чи прийом перенесення генетичної інформації, вилучення потрібних генів з ланцюгів нуклеїнових кислот. Само по собі завдання не розв'язувалось глобально, але даний метод, після його апробації і доведення ефективності, одразу патентувався і реалізовувався великим сільськогосподарським, хімічним, фармацевтичним концерном, де в сукупності з багатьма іншими методами склався в певну «мозаїку» інновацій, яка починала працювати на отримання біотехнологічного продукту.

Очевидно, що даний досвід, його правові засади слід ретельно вивчати у пошуках оптимальної інноваційної моделі для України. З цієї точки зору резонним є посилення сучасних українських дослідників на думку Д. Керимова щодо двох основоположних завдань права – дослідження методології права і співробітництво з іншими технічними, природничими, суспільними науками [11, с. 115].

Для стимулювання розвитку інноваційних біотехнологій пропонується створення спеціального фонду інвестування з жорстким контролем використання коштів, а також збільшення частки біотехнологічної продукції в державних закупівлях в АПК, медицині а також таких галузях як енергозбереження, інформатизація, інформаційно-комунікаційні технології [4, с. 164].

Одним з варіантів такого стимулювання можна вважати законодавство про державно-приватне партнерство, яке повинно розвиватись і конкретизуватись на основі прийнятого в Україні однойменного закону. Над цим питанням активно працюють вчені-юристи НУБіП України. Зокрема протягом, 2012 р. відбулось декілька нарад та круглих столів, серед яких два проведені спільно з Інститутом законодавства Верховної Ради України, за участю ректора НУБіП України та директора Інституту законодавства Верховної Ради України, на яких активно дискутувались питання мети, завдань і напрямів розвитку державно-приватного партнерства.

При першому оглядовому аналізі в галузі державно-приватного партнерства спадає на думку очевидна невідповідність між цілями і завданнями партнерів, яких воно має об'єднувати. З одного боку – приватний капітал бажає отримувати прибутки, а ще краще, як ми знаємо з класичної політекономії, – надприбутки.

З другого боку, функцією держави і з лібералістської, і з соціалістичної позиції є забезпечення потреб громадян. Ці дві концепції розходяться лише стосовно того, який обсяг потреб і як саме слід забезпечувати. Зайняття бізнесом – це не державне завдання, держава як власник підприємств усі прибутки від їх діяльності повинна зараховувати до державного бюджету і витратити на передбачені бюджетом потреби. Сама ж логіка заняття бізнесом полягає у бажанні окремих приватних суб'єктів покращити свій матеріальний статок, що є корисним стимулом у житті кожного.

Більше того, сучасне розуміння ролі і завдань уряду держави зводиться до забезпечення того чи іншого рівня соціальних стандартів, якого вимагають від уряду різні соціальні групи. І поза увагою залишається те, що держава не повинна зосереджуватись лише на постійному знятті соціальної напруги, задоволенні поточних інтересів громадян, держава повинна забезпечувати сталий розвиток суспільства, збереження його структур, у тому числі самої держави. Інакше кажучи, всіма засобами забезпечувати перспективну державну безпеку, поєднуючи її із названою вище соціальною функцією.

Будь-які проекти, якими займається держава, умовно кажучи, повинні бути вартими того, щоб ними займалась держава, інакше, сенсу допомагати окремим бізнес-структурам отримати переваги від виходу на партнерство тет-а-тет з державою немає. Більше того, це буде надавати ненобґрунтовані переваги одним громадянам або іноземцям-власникам

бізнесу перед всіма іншими громадянами, адже про всіх держава має дбати однаковою мірою.

Тому метою держави є соціальна діяльність, наприклад забезпечення створення робочих місць і державна безпека, а отже, – вихід у регіональні, світові лідери за певними показниками, так званими точками зростання. І якщо такий проект існує, хто б з партнерів не був його ініціатором, держава повинна проаналізувати такий стартап, і окреслити перспективу на 5–15 років, після яких очікується прорив і проект із причепу перетворюється на локомотив. А потім його можна і віддати інвестору. Звичайно, за умови, що він вклав гроші, сприяв реалізації і чекав на результат довше, або стикався з більшими ризиками, ніж його колеги, котрі реалізовували власні проекти, розраховані на отримання швидкого прибутку.

Отже, критеріями необхідності для держави участі у державно-приватному партнерстві, зокрема, у сфері біотехнологій, мають бути в своїй сукупності:

а) виконання соціальної функції – створення робочих місць або інший соціальний ефект;

б) забезпечення лідерства держави у певних галузях в регіональному або світовому масштабі у разі успішної реалізації проекту;

в) необхідність залучення коштів у розмірі понад 3% Державного бюджету за рік, в якому приймається рішення про державно-приватне партнерство;

г) економічні показники планової окупності проекту на майбутні 5 років є від'ємними або нижче ніж 50 % середньої рентабельності у відповідній галузі;

д) ризики з проекту перевищують аналогічні показники економіки в цілому.

Водночас критеріями участі у партнерстві для приватного партнера є отримання можливості получить значні конкурентні переваги у разі успіху проекту, у тому числі і отримання результатів проекту у приватну власність, адже у разі успіху проекту це не зменшить жодним чином його соціальні переваги, і в той же час, дозволить розвантажити державу для участі у нових на той час перспективних проектах.

Однією з проблем, що виникають при реалізації правовідносин у сфері біотехнологій на етапі прийняття рішень про внесення генно-модифікованих організмів у відкриту систему, є питання про те, хто уповноважений оцінювати можливі наслідки такого кроку і якими критеріями він повинен керуватись. Це питання можна віднести до методології оцінки ризику. Пошуки абсолютної істини в будь-якому питанні є безперспективними, тому будь-яке управлінське рішення у сфері безпеки, у тому числі екологічної безпеки в сільському господарстві, в сфері безпечності та якості харчових продуктів повинно прийматись під впливом певних фактів, їх сукупності на визначений момент та висновків і логічних передбачень, зроблених на основі даної інформації.

Доктрина Європейського співтовариства ще більш чутлива до суспільного дискурсу в цій сфері. Зокрема зазначається, що наукова оцінка ризику, сама по собі, у деяких випадках не здатна надати всієї інформації, необхідної для прийняття рішень щодо управління ризиком, і що інші фактори що стосуються питання, що розглядається, повинні тією ж мірою братись до уваги, включаючи соціальний, економічний, традиційний, етичний фактори і фактор охорони довкілля, а також можливість здійснення контролю [10, с. 131].

Як зазначається в науковій літературі, у зв'язку з надзвичайно швидким прогресом генної інженерії, що приводить у порівняно короткі інтервали часу до отримання абсолютно нових рівнів знання, якісних і кількісних змін, державна політика повинна бути спрямована на постійне удосконалення законодавства щодо безпечності генної інженерії на основі розроблених вченими нових оцінок ризику, а також проводити постійне пропагування знань у цій галузі для зниження безпідставних побоювань населення [5, с. 7].

Звичайно, дуже важливим напрямом реалізації правовідносин у сфері біотехнологій є забезпечення біологічної безпеки, незалежно від галузі, в якій здійснюються дослідження або застосовуються результати біотехнологій.

М. Медведєва зазначає, що більшість зарубіжних дослідників пов'язує питання правової регламентації біотехнологій з поняттям біологічної безпеки, під якою розуміють зусилля, спрямовані на зменшення і ліквідацію потенційних ризиків, що є результатом використання біотехнологій та їх продуктів для людини та навколишнього середовища [7, с. 34].

Модельний закон про безпеку діяльності, пов'язаної з генетично модифікованими організмами, прийнятий на двадцять сьомому пленарному засіданні Міжпарламентської асамблеї держав-учасниць СНД [8]. У законі, зокрема, зазначається, що людський організм не може бути об'єктом генетичних модифікацій. Цікавим є поняття «генетично модифікований організм» – будь-який організм, за винятком людського, генетичний матеріал якого був змінений іншим, ніж схрещування, або/та природня рекомбінація шляхом.

Біохімічне, біотехнічне і фармацевтичне виробництво включені до Переліку видів діяльності, що становлять підвищену екологічну небезпеку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. № 554 [12].

Таким чином, біологічна безпека, на наш погляд, має являти собою такий стан, що гарантує відсутність загроз для всіх біологічних об'єктів, які в свою чергу є складовими навколишнього природного середовища, з боку біологічних факторів шкідливого впливу, тобто різного роду природних або штучних живих організмів і структур.

З цього списку слід виділити власне безпеку біотехнологій, оскільки біологічна безпека є ширшим поняттям, адже біологічно-небезпечний вплив не завжди пов'язаний з продуктами біотехнологій. Водночас біотехнологічно-небезпечні фактори слід умовно поділити на прямі –

тобто ті, що були створені цілеспрямовано, але мають доведені чи ймовірні шкідливі властивості за певних умов, і ті, що виникли як побічний продукт, наприклад мікроорганізми, що набули стійкості до біотехнологічного антибіотику і стали являти собою підвищену небезпеку. Це також є продуктом біотехнологій.

Отже, безпека біотехнологічної діяльності – це такий стан контролю за використанням біологічних технологій, при якому гарантується відсутність загроз для життя і здоров'я громадян, а також виключаються будь-які негативні наслідки для навколишнього природного середовища з боку штучних біологічних агентів та факторів, створених у результаті таких технологій.

Безпека власне біотехнологічної діяльності – це та соціальна цінність, з приводу якої складаються охоронні правовідносини у сфері біотехнологій. Вона являє собою такий рівень аналізу, моніторингу, контролю, юридичного примусу, при якому гарантується безпечність для людини і довкілля будь-якого дослідження, проекту, експерименту, розробки чи готового продукту, пов'язаних з біотехнологічною діяльністю, а також відповідність цілей і результатів вказаних явищ моральним засадам суспільства та суворе дотримання прав людини.

Отже, підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що механізм реалізації правовідносин у сфері біотехнологій не вичерпується лише застосуванням державного примусу стосовно питань регулювання забезпечення біологічної безпеки, а натомість становить систему складових елементів, до якої входить регулювання трансферу біотехнологій, інноваційної діяльності, оцінки ризику та як результат – оптимальне збалансування науково-технічного прогресу у описаній сфері та належного рівня захисту життя і здоров'я людей при використанні продуктів біотехнологій.

Список літератури:

1. Грибко О.В. Налагодження державної системи запобігання ризиків, пов'язаних із обігом генетично модифікованих органів / О.В. Грибко // Теорія та практика державного управління. – Х., 2006. – Вип. 3 (15). – С. 270–275.
2. Кметик Х. Зобов'язання транснаціональних корпорацій та інших підприємств у сфері прав людини / Х. Кметик // ПГП. – 2007. – № 12.
3. Костиркіна Т.Д. Якість та безпечність продукції: текст лекцій для студентів напряму підготовки 0929 «Біотехнологія» / Т.Д. Костиркіна. – Харків : НТУ «ХПІ», 2006. – 168 с.
4. Костюк Р.В. Організація управління біотехнологічними підприємствами / Р.В. Костюк // Збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби України. – 2010. – №1 – С. 158–165.
5. Красовский О.А. Правовые проблемы генной инженерии : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О.А. Красовский ; Ин-т государства и права РАН. – М., 1997. – 23 с.
6. Куцевич М.П. Кримінальна відповідальність за екоцид: міжнародний та національний аспекти : автореф дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / М.П. Куцевич. – К. 2007. – 16 с.

7. Медведєва М.О. Міжнародне право і біотехнології / М.О. Медведєва ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. – К. : Вид. дім «Промені», 2006. – 256 с.

8. Модельний закон про безпеку діяльності, пов'язаної з генетично модифікованими організмами, прийнятий на двадцять сьомому пленарному засіданні Міжпарламентської асамблеї держав-учасниць СНД (Постанова № 27-9 від 16 листопада 2006 р.).

9. Орлов М. Проблеми визначення і реалізації правових форм у сфері охорони навколишнього природного середовища / М. Орлов // Право України. – 2002. – № 6. – С. 74–77.

10. Правове регулювання безпеки харчування в Європейському союзі та в Україні / за ред. докт. юрид. наук М.І. Іншина. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 304 с.

11. Правові засади інноваційного розвитку в сільському господарстві України : моногр. / кол. авторів ; за ред. В.І. Семчика. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2010. – 456 с.

12. Про затвердження переліку видів діяльності, що становлять підвищену екологічну небезпеку : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. № 554.

13. Храмова Ю.Р. Генно-инженерные достижения в аспекте эколого-правовой проблематики // Юридический мир. – 2003. – № 3. – С. 66–74.

Стаття содержит анализ составляющих механизма реализации правоотношений в сфере биотехнологий, в общих чертах определяет особенности каждого из таких элементов, как трансфер биотехнологий, инновационная деятельность, оценка риска, обеспечение биологической безопасности.

Биологические технологии, сфера биотехнологий, трансфер биотехнологий, оценка риска.

The article contains an analysis of the components of the mechanism of relations in the field of biotechnology, broadly outlines the features of each element, such as the transfer of biotechnology, innovation, risk assessment, ensuring biosafety.

Biological technology, biotechnology, biotechnology transfer, assessment of risk.